

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Journal of the Faculty of Divinity of Çukurova University

Cilt / Volume: 24 • Sayı / Issue: 2 • Aralık / December 2024 • 115-135

e-ISSN: 2564-6427 • DOI: cuilah.1528036

ANTİK ÇAĞDAN TÜRK-İSLAM DÖNEMİNE ÇUKUROVA-SURİYE ARASINDA KİLİT BİR BÖLGE: ANDIRIN

A Key Area Between Çukurova And Syria From Ancient Times To The Turkish-Islamic Period: Andırın

Mehibe ŞAHBAZ

Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Adana, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Çukurova University, Faculty of Science and Letters, Department of History, Adana, Türkiye

mevhibesavas@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-0597-925X>

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/ Received: 04.08.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 22.10.2024

Yayın Tarihi/Published: 31.12.2024

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Mehibe Şahbaz)

Telif/Copyright: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Published by Çukurova University Faculty of Divinity, 01380, Adana, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

ANTİK ÇAĞDAN TÜRK-İSLAM DÖNEMİNE ÇUKUROVA-SURIYE ARASINDA KİLİT BİR BÖLGE: ANDIRIN

A Key Area Between Çukurova And Syria From Ancient Times To The Turkish-Islamic Period: Andırın

Öz

En eski çağlardan itibaren yerleşim merkezlerinde yaşayan insanların, uzak mesafelerdeki kentler ile kurdukları bağlantının en önemli aracı ticaret olmuştur. Ticarete ulaşım, çoğu yerde, yüksek dağlar, derin vadiler sebebiyle zorlayıcıdır. Eskiçağda Anadolu'nun, dünyaya açıldığı önemli bölgelerden biri olan güneydeki Akdeniz limanları ile bağlantısı da Toroslardaki nehirlerin açtığı geçitlerle olmuştur. Doğu Akdeniz limanlarıyla Orta Anadolu'dan geçen ticaret yollarının bağlantısını sağlayan en önemli güzergâh, Ceyhan nehrinin açtığı geçitlerden ulaşım sağlayan, yerel halkın isimlendirmesiyle Akyol/Ağyol olarak bilinen kervan yoludur. Ağyol'un ve ona bağlanan yol güzergahlarının üzerinde, tarihin farklı dönemlerinde kurulan çok sayıda antik yerleşimler bulunmaktadır. Bu çalışmada, Ağyol'un geçtiği Andırın'ın Başdoğan bölgesi ve buradaki Sarıbyıklı Obası ile çevresindeki antik yerleşimler araştırma konusu yapılmıştır. Böylece çalışmanın, bölgede yer alan ticari yol güzergahlarına, bu yollar üzerinde kurulan antik yerleşimlere dikkat çekerek, burada yapılacak kapsamlı araştırmalar ile eskiçağ kentlerinin lokalizasyonu ve Roma döneminin yerel krallığı Tarkhondimotos'un kuzey ve doğu yönündeki yönetim alanlarının belirlenmesi konusunda literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Andırın, Başdoğan Mahallesi, Ceyhan Nehri, Ağyol, Doğu güzergâhı, Kuzey Suriye.

Abstract

Since the earliest ages, trade has been the most important means of connection that people living in residential centers have established with cities far away. Transportation in trade is challenging in most places due to high mountains and deep valleys. In ancient times, Anatolia was connected to the Mediterranean ports in the south, one of the important regions where it opened to the world, through the passages opened by the rivers in the Taurus Mountains. The most important route providing the connection of the trade routes passing through the Eastern Mediterranean ports and Central Anatolia is the caravan route, known as Akyol / Ağyol by the naming of the local population, which provides transportation through the passages opened by the Ceyhan river. There are many ancient settlements established at different periods of history on the Ağyol and the road routes connecting to it. In this study, the Başdoğan zone of Andırın, through which the Ağyol passes, and the ancient settlements around it and Sarıbyıklı Obası were made the subject of research. Thus, the study is expected to contribute to the literature on the commercial road routes in the region, the ancient settlements established on these roads, the localization of the ancient cities and the determination of the administrative areas of the local kingdom of the Roman period Tarkhondimotos in the north and east by drawing attention to the extensive research to be carried out here.

Keywords: Andırın, Başdoğan Zone, Ağyol, East Routes, Ceyhan River, North Syria.

GİRİŞ

Eski çağlardan beri coğrafik özelliklerin kazandırdığı avantajlar sayesinde Anadolu, dünya ticaret yollarının kavşağındadır. Bunun yanı sıra hem canlı ve hareketli pazar yeri hem de üretim için hammadde kaynağıdır. Eski çağ medeniyetlerinin kurulduğu bölgelerden dolayı, ticaret yolları genelde doğu-batı yönünde uzanmaktadır. Eski çağda bölgelerarası ithalat ve ihracat kavramlarını geliştiren komplike ticaretin başladığı, M.Ö. 2. bin yıl başlarındaki Koloniler Çağı'ndan itibaren, ticaret yolları ve onları destekleyen güzergâhlar üzerinde, ticaret açısından lojistik önemi olan kent ve köylerin, antik yerleşimlerin kurulduğu görülmektedir¹. Hatta bu dönemde Anadolu'da iç ve dış ticaret sayesinde çok büyük ve gelişmiş kentler ortaya çıkmış; Mezopotamya ve Suriye'deki muhteşem kentlerle rekabete girişmişlerdir². Koloniler Çağı'nda, Mezopotamya ile Anadolu'daki en büyük Karum (pazar merkezi), Kaniş (Kayseri-Kültepe)'e iki ana yol güzergahından ulaşılmaktadır. Bunlar güney ve kuzey yolu olarak bilinirler. Ana yol güzergahlarından güney yolu, "Dicle, Habur, Balih vadilerinden Urfa'ya ve buradan Fırat Nehri geçilerek Maraş'a, buradan da zorlu bir yolculukla Gökşun-Sarız-Pınarbaşı üzerinden Kaniş Karum'a ulaşan"³ yoldur. Bu yol, Toros Sıradağları ile Antitoroslar'ın düğümlendiği yerde Ceyhan nehrinin açtığı vadi geçitlerinden geçen yollar ile desteklenmektedir. Ceyhan nehrinin yukarı havzasında bilinen en önemli antik yol, yerel halkın "Akyol" veya "Ağyol" olarak isimlendirdiği yoldur⁴. Türkçe bir isim olan Ağyol (antik dönemdeki güzergah ismi bilinmemektedir), Koloniler çağında Asurlu ve diğer memleketlerin tüccarlarının ve antik dönemdeki en önemli yol olan "Kral Yolu"nu kullanan tüccar ve yolcuların, Doğu Akdeniz limanlarına bağlantısını sağlamaktadır. Ağyol'dan doğuya ayrılan yol ağları, antik dönemde olduğu gibi günümüzde de Andırın ve Maraş üzerinden Mezopotamya'ya ve Kuzey Suriye'ye ulaşmaktadır⁵.

Avrupa ve Ön Asya'nın en güçlü yönetim organizasyonu olan Roma İmparatorluğu'nun ilk dönemlerinden itibaren, M.S. 1. yüzyılda, Güneydoğu Asya ile ticari faaliyetler hız kazanmaya başlamıştır. Avrupalı yönetici ve tüccarlar açısından coğrafik problemlerin çözülmesi sonucunda, İpek ve Baharat Yollarının değeri anlaşılmaya başlanmıştır. Avrupa açısından hayati önem taşıyan hammadde ve diğer ticari emtianın temini, İpek Yolu'nun ve onu besleyen denizden ve karadan güzergahların değerinin artmasını sağlamıştır. M. S. 1. yüzyılda Doğu Akdeniz'in önemli bölgelerinden biri olan Kilikya'da, Roma İmparatoru Augustus ve bölgenin yerel kralı Tarkondimotos tarafından eski kentin üzerine, kent planlı ve ihtişamlı şekilde yeniden kurulan *Anazarbos* (Anavarza) Kenti, Doğu Akdeniz İpek Yolu güzergahlarını besleyen en önemli merkez olmuştur⁶. *Anazarbos*, özellikle M.S. 4. ve 7. yüzyıllarda bölgedeki en büyük kent ve ticari fuar, pazar merkezi haline gelmiştir. *Anazarbos*'un böyle büyümesi, çevresindeki irili ufaklı yerleşim merkezlerinin de gelişmesine ve çoğalmasına ortam hazırlamıştır (fig. 1). *Anazarbos*, İpek Yolu'nun Doğu Akdeniz'deki en önemli kenti Antiokheia'ya (Antakya) da yakındır⁷. *Anazarbos*'un büyümesi ve bölgenin merkezi olması, Andırın bölgesinde de yerleşimlerin artmasını, yol güzergahlarının daha güvenli ve korunaklı olmasını sağlamıştır. *Anazarbos*'un Antiokheia'ya ve Suriye'ye olan bir bağlantısı da Andırın bölgesinden, Ağyol'un doğu yönündeki güzergahları vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Özellikle Abbasiler zamanında bölgede kurulan Avasımlar arasındaki ticari ilişkilerde de *Anazarbos*, merkezi bir kent olmuştur. Güvenlik açısından da bölgedeki kaleler

¹ Aytül Kaplan, Remains of a Strategic City in the Upper Ceyhan Basin on the Anti Taurus Mountains: Haçağaç Mevkii Olucak Archaeological Settlement (Andırın), SSS Journal, 5/29, 228 - 234, (2019), 229.

² H. Ekmen, According to Philological and Archaeological Data, the Importance of Rivers as a Means of Communication and Transportation in Anatolia in the Second Millennium BC, TAS 2, 47 - 66., (2015), 51.

³ Ekmen, According to Philological and Archaeological Data, 50 - 51.

⁴ U. Bahadır Alkım, An Ancient Road Network in the South-West Antitoros Region, Belleten, XXIII/89, 59 - 77, (1959), 64.

⁵ Aytül Kaplan, Remains of a Strategic City in the Upper Ceyhan Basin on the Anti Taurus Mountains, 229.

⁶ Murat Durukan, The Connection of Anazarbus, Aegeai and Tarsus Cities with Trade Routes",

Çukurova Research Journal, 1/1, (2015), 1-15. 2.

⁷ Murat Durukan, The Connection of Anazarbus, Aegeai and Tarsus Cities with Trade Routes, 4.

ve geçitler Avasımların vazgeçilmez unsurları olarak kullanılmıştır. Türk-İslam hakimiyetleri esnasında bölgenin stratejik bir rol üstlendiği düşünülmektedir.

Antik çağın yol yapımında en gelişmiş sistemini uygulayan Roma İmparatorluğu döneminde, bölgede bulunan yol güzergâhları üzerinde, *mansiones*=kale-hanlar inşa edilmiştir. *Mansiones*=kale-hanların içinde, gelen tüccar ve yolcuların konaklayabileceği hanlar ve çevresinde ticaret merkezleri, burada yaşayan halkın mahalleleri bulunmaktaydı. Bölgelerin yeryüzü şekillerine göre bu *mansiones*=kale-hanlar, 70 veya 75 km.de bir kurulduğu gibi, dağlar ve engebeli arazilerde ulaşımı zor yollar üzerinde yaklaşık 30 milde bir yapılmıştır⁸. Roma döneminde yapılan bu menziller daha sonra bölgeye hakim olan Türk-İslam devlet teşkilatları tarafından da kullanılmıştır.

Roma kültür yapısına göre, bölge halkının ölümlerini anıt mezarlara veya nekropollere gömdükleri görülmektedir. Anadolu'da Roma döneminde halk, anıt mezar veya nekropollerini yol kenarlarına yapmıştır. Roma dönemi yol güzergahlarının belirlenmesinde, nekropoller ve anıt mezarlar, en belirleyici unsurlardır. Yol güzergâhları üzerinde ayrıca antik köyler ve yerleşimler, villa rusticalar, tapınaklar ve kale-hanların da bulunduğu görülmektedir⁹.

Ağyol ve onu besleyen yollar üzerinde tarihin çeşitli dönemlerinde inşa edilen antik kentler, yerleşimler, kaleler ve nekropoller insanlığın ortak kültürel mirasıdır. Zaman içinde çeşitli sebeplerden dolayı, antik yerleşimler, eski ihtişamlı ve hareketli ortamlarını, önemlerini kaybetmektedirler. Hatta buldukları bölgenin hava ve iklim değişikliklerinden, depremler, toprak kaymaları gibi coğrafik olumsuzluklardan, bilerek veya bilmeyerek insanların verdiği zararlardan etkilenmektedirler. Oysa ki tarihi eserler sadece buldukları ülkelerin değil insanlığın ortak değerleridir. İnsanlığın ortak kültürel ve doğal mirasını korumak amacıyla Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na bağlı bir eğitim, bilim ve kültür kurumu olan UNESCO, 1972 yılında, üye ülkelerin dahil olduğu "*Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme*"yi yaparak, dünyanın çeşitli ülkelerindeki "*üstün evrensel değere sahip kültürel ve doğal alanların korunması ve gelecek nesillere aktarılması*"nı sağlamaya çalışmaktadır. Türkiye de bu sözleşmeye Şubat 1983 tarihinde taraf olmuştur¹⁰. Bu çalışmanın amacı, daha önce alan literatürüne girmeyen, konu edilen şartlardan etkilenen, tahrip olan ve kaybolmaya yüz tutmuş, Andırın'ın Başdoğan Mahallesi ve çevresini, yine Başdoğan Mahallesindeki Sarıbiyıklı Obası'nda rastlanan antik yerleşimlere ve antik kentlere dikkat çekerek (fig. 2), çeşitli dönemlerde çevresinde kurulan büyük ve ihtişamlı antik kentlerle bağlantısını ve önemini göstermektir. Bunun yanı sıra eski çağ kentlerinin lokalizasyonu, Danunalar Kralı Asitawa(n)da-s'ın Karatepe kitabelerinde bahsettiği kalelerin yerleri, muhtemelen Roma döneminin yerel krallığı Tarkhondimotos'un doğu ve kuzeydoğu yönündeki yönetim alanı tespit edilebilecektir. Bundan başka, yapılan yüzey araştırmalarıyla Başdoğan Mahallesi'nde en dikkat çeken antik yerleşim olan Metmen Hopuru'nun çevresinde çok sayıda antik yerleşim ve zengin tarihi kalıntılar görülmüştür. Aynı zamanda Metmen Hopuru olarak bilinen bölgenin çevresinde tahrip edilen lahitlerden anlaşıldığı üzere, buranın Roma döneminde büyük bir yerleşim olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, önce Andırın bölgesinin coğrafik özellikleri incelenmiş ve yol güzergâhları belirlenmiştir. Bölgede tarihin çeşitli dönemlerinde ortaya çıkan ihtişamlı ve büyük, ticaret merkezi veya yönetim merkezi olan antik kentlerden bahsedilmiştir. Daha sonra bölgeye gelen gezginler ve bilim insanlarından bahsedilmiştir. Ayrıca bölgede tarih boyunca meydana gelen siyasal ve sosyal kaosun, bölgenin incelenmesini geciktirdiği belirtilmiştir. Nihayetinde de bölgedeki tarihi ve kültürel mirasın karşı karşıya kaldığı tehditlere dikkat çekilmek istenmiştir.

⁸ L. Casson, Travelling in Antiquity. Trans: Nalan Özsoy (Istanbul: MB Publishing House, First Edition), (2008), 146-147; M. Kobaner – İ. Kobaner, Çukurova'nın Antik Çağ Yolları" Efsanede Tarihe, Tarihte Bugüne Adana Köprübaşı, İstanbul, 169-177 (2000), 174; A. M. Ramsay, A Roman Postal Service Under The Republic, The Journal of Roman Studies, Vol. 10, (1920), 80 – 85.

⁹ Kaplan, Ancient Settlements on the Plateau Roads Used by Oghuz Boys and Obas Settling in Çukurova", Asos Journal (The Journal of Academic Social Science), 34, 311- 321, (2016), 312; L. Casson, Travelling in Antiquity. Trans, 166.

¹⁰ Ş. Ürün, Convention on the Protection of the World Cultural and Natural Heritage: Natural Heritage Sites Application, Nomination and Evaluation Processes", Unesco Turkey National Commission, Ankara, (2016), 1 – 2.

1. ANDIRIN – BAŞDOĞAN BÖLGESİ VE ÇEVRESİNİN ÖNEMİ

Başdoğan Mahallesi'nin bulunduğu bölgenin günümüzdeki adı Andırın (fig. 2), Çukurova'da Yukarı Ceyhan havzasındadır ve bulunduğu yer açısından batıdan daha çok doğu ile ilişkilidir. Çukurova, tarih boyunca çeşitli isimlerle bilinmiştir. Bilinen en eski ismi M. Ö. 2. bin yıl kaynaklarındaki "Kizzuwatna"dır¹¹. Çukurova'nın Asur metinlerindeki adı *Que*, Hume, Kisuatni, Tabal, Unqi ve *Hilakku*'dur¹². Büyük ova olarak kabul görülen Adana ovalarına Asurlar *Que* derken, batısındaki dağlık bölümün bir kısmına da *Hilakku* adını vermişlerdir¹³. *Hilakku* ismi, muhtemelen Tarsus'un batı ve kuzey kısmındaki bir alan için kullanılmıştır. "*Hilakku*" Aramice yazılmış (HLK/KLK) bir isimdir¹⁴. "*Que*" ismi de Hurrice'dir. *Hilakku*'nun Aramice yazımından dolayı antik çağda bölgeye verilen isim olan "Kilikya"nın Hilakku isminden geldiği düşünülmektedir¹⁵. Yeni Babil Devleti kaynaklarında da ovalık bölüme *Hume*, batıdaki dağlık bölüme (*Lamos-Kalykadnos* arası) *Pirindu* denilmiştir¹⁶. Antik dönem kaynakları da bölgeyi Dağlık Kilikya ve Ovalık Kilikya olarak ikiye ayırmışlardır. Dağlık Kilikya adı verilen engebeli batı kısmı, *Kilikia Tracheia* veya *Oreine Kilikia*¹⁷ olarak isimlendirilmiş, doğudaki geniş ovalık bölüme ise Grekçe *Pedias* veya *Idios Kilikia* denilmiştir¹⁸. Andırın, Çukurova'nın Hitit ve Asur kaynaklarına göre "dağlık" bölümünde yer almaktadır.

Andırın bölgesi, Doğu Akdeniz'de Toros Dağları ve Antitoroslar de denilen Amanoslar'ın birbirine karıştığı, oldukça engebeli ve zor bir arazi yapısına sahiptir. Dağlar, parça parça yükseltiler şeklinde kendilerini gösterir. Bu yükseltiler arasında platolar ve düzlükler bulunmaktadır. Bölgede bulunan ve Toroslar ile Amanoslar silsilelerine bağlı olan yerel dağlar; Balk, Işık, Elmadağ, Sarımsak, Kayranlı, Akçadağ ve Tırıl dağlarıdır. Elbistan'ın kuzeyinde doğan ve dağlarda vadiler açarak ilerleyen Ceyhan nehri, bölgenin doğuda Mezopotamya ve Kuzey Suriye ile batıda Orta Anadolu, güneyde ise Akdeniz ile bağlantısını sağlayan yolların ve geçitlerin oluşmasında önemli rol oynamıştır. Vadiler, kuzey-güney doğrultusundadır (fig. 3). Ceyhan nehrine karışan dere ve çaylar, bu vadilerden akar. En büyük vadiler, Keşiş Çayı ve Andırın Çayı vadisidir. Vadiler keskin ve dik yamaçlara sahiptir. Keşiş Çayı ve Andırın Çayı'nın yataklarının güney kısımlarında küçük ovalar ve düzlükler bulunur. Bunlar içinde en büyüğü Aşağı Andırın Düzü de denilen Yeşilova'dır.

Tarih boyunca yönetim organizasyonlarının merkezlerinin, doğal geçitler ve güzergâhlardan yararlanarak, uzak mesafelerle iletişime geçtikleri görülmektedir. Bu iletişimin sebepleri kentlerin ve yerleşimlerin dağılışı, ticaretin hacmi ve istikametleri, istilalar ve savaşlar gibi faaliyetler olmuştur. Yine de bu sebepler arasında en önemlisi ticarettir. Anadolu'da M.Ö. 2. binin başlarında başlayan Asur Ticaret Kolonileri Çağı'ndan itibaren, doğu-batı ticaret yollarının

¹¹Ahmet Ünal, The History of Adana and Çukurova from the Stone Age of the Kizzuwatna Kingdom in Adana to the Fall of the Hittite Empire", Myth to History, Adana from History to Today: Köprü Başı, (Eds: S. Koz-E. Artun), İstanbul, (2000.), 51; K. Serdar Girginer, Tepebag Höyük (Adaniia) Kizzuwatna Country Was it the capital? From Legend to History, From History to Today Adana: Köprübaşı, İstanbul, (2000), 70.

¹² Ahmet Ünal, The Historical Geography of Çukurova in Ancient Times and the Political History of the Kingdom of Kizzuwatna (Adana), Journal of Cukurova University Institute of Social Sciences, vol. 15. (2006), 18 – 19; Mehmet Kurt, The Country of Que and the Importance of the New Assyrian State in terms of Anatolian Policy, Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences, Volume X, Issue 3, 117-133, (2008), 118.

¹³ Mehmet Kurt, New Assyrian Sovereignty and Local Powers in Cilicia, Selcuk University Journal of Institute of Social Sciences, Konya, 21, 327 – 337, (2009), 327.

¹⁴ Mehmet Kurt, The Country of Que and the Importance of the New Assyrian State in terms of Anatolian Policy, 118; Mehmet Kurt, New Assyrian Sovereignty and Local Powers in Cilicia, 327.

¹⁵Ahmet Ünal, The Historical Geography of Çukurova in Ancient Times and the Political History of the Kingdom of Kizzuwatna (Adana)19; Mehmet Kurt, The Country of Que and the Importance of the New Assyrian State in terms of Anatolian Policy,119; Mehmet Kurt, New Assyrian Sovereignty and Local Powers in Cilicia, 328.

¹⁶ Herodotus, History of Herodotus, Trans. M. Ökmen: İstanbul. 1983. I, 72, VII 91; Ptolemaeos, Geographia, ed. Nobbe: Lipsiae, 1845, V.7.4, V. 14. I; Strabon, Ancient Anatolian Geopgrafician (Geographika: XII, XIII, XIV), Trans. Adnan Pekman: İstanbul, 1993, XIV. 5.1.

¹⁷ Afif Erzen, Kilikien bis zum Ende der Perserherrschaft: Leipzig, 1940, 14.

¹⁸ M. Hamdi Sayar, Urbanisation in Ancient Cilicia", Proceedings of the Turkish History Congress, XII/I, 193 – 216, (1999), 196; Ahmet Ünal – K. Serdar Girginer, Cilicia-Çukurova Historical Geography, History and Archaeology in Cilicia from the Early Ages to the Ottoman Period, İstanbul, 48.

önemi artmıştır. Bölgeler arası ticaretin yapılabilmesi için çok eski çağlardan bugüne kadar belirli doğal yol güzergâhları takip edilmiştir. Yeryüzünde doğal yol güzergâhları; geniş ovaların kenarları, sıradağların veya dağların fazla yüksek olmayan geçitleri, vadi tabanları veya yamaçları, akarsu sekileri, plato yüzeyleri, çukur düz sahaların sellerle tahrip olmayan kısımları, nehirlerin geçit veren sığ bölgeleri gibi özellikler taşıyan yerlerle belirlenmiştir. Bunların yanında bazı bölgelerde, yaz mevsiminde yolculuğa uygun olan güzergâhlar, kış mevsiminde iklim ve meteorolojik olumsuzluklar sebebiyle geçilemez hale gelebilmektedir. Bunun yanında kışın daha rahat yolculuk yapılan yerlerde, yazın görülen olumsuzluklardan - yüksek sıcakklar, zararlı haşerat, su kaynaklarının kuruması - dolayı ulaşım zorlaşabilmektedir. Özellikle sıcak iklim bölgelerinde dağlık-ovalık-bataklık alanların yan yana bulunduğu yerlerde, yaz ve kış mevsimlerinde kullanılmak üzere iki ayrı yol güzergâhı bulunabilmektedir¹⁹.

Andırın bölgesi, yazın yüksek sıcaklıkların görüldüğü ve bataklık alanların çok fazla olduğu Doğu Çukurova (Adana, Osmaniye, Mersin=Doğu Akdeniz)'nin kuzeyinde yüksek plato ve dağların bulunduğu mevkide olmasından dolayı, özellikle yaz mevsiminde sık kullanılan yol güzergâhlarına sahiptir. Keşiş vadisi doğrultusunda Maraş'tan batıya doğru doğu-batı yönündeki güzergâh; Çukurhisar, Seğ Beli, Akgümüş (Bunduk), Altınyayla (Sisne) Geben'e gelmekte buradan güneye doğru Kaleboynu, Bostanderesi-Emirler,(Bostanderesi'nde bir gümrük kapısı bulunmakta), Azgıt, Andırın, Haştırın, Karabörklü, Muratlı, Karadağ, Kastal, Tetceğiz, Burunönü Kalesi, Beşbucak, Anacık, Kızık, Erenlerve günümüzde bilinen yoldan Yumurtalık Limanı (Hellenistik Dönemde Aegeai, Ortaçağ'da Lagazzo, Ajazzo)²⁰'na ulaşmaktadır. Yine aynı güzergâh Meryemçil (Geben) Kalesi'nden itibaren güney-batıya doğru yönelerek Kırksu Vadisi, Kabaca, Çokak, Keşiş Suyu'nu takiben Alameşe, Babik Kalesi, Yılanlı Kale, Kabağağaç, Kumkale, Karatepe, Kadirli yönünde de ilerlemektedir. Bu güzergâhlar, Maraş'ı ve dolayısıyla Mezopotamya ve Kuzey Suriye'yi, hem Akdeniz'e hem de batıya ulaştıran yollardır. Diğer bir deyişle, Maraş'ı Akyol (Ağyol)'a bağlayan güzergâhlardır. Bu güzergâhlardan başka Akyol'u Maraş'a bağlayan Andırın'ın güneyinden ayrılan başka bir yol da, Alanlı, Camızlık, Boğazören, Darıovası, Efirağızlı, Nebiler, Beylikyurdu, Kabaklar, Çuhadarlı, Başkonuş Yaylası, Yenice kale, Yeniköy üzerinden giden güzergâhtır. Özellikle Efirağızlı – Darıovası arasında sık antik yerleşim merkezleri bulunmaktadır. Darıovası, sulak, düzlük, verimli bir mevkidir. Araştırmaya konu olan Başdoğan Mahallesi Sarıbüyük Obasında bulunan arkeolojik kalıntılar ve antik yerleşimler bu güzergâh üzerindedir (Harita 3). Bu yol güzergâhları dağlık, engebeli ve oldukça zor bir arazi üzerindedir. Bu güzergâhlar, ticaret kervanları tarafından kullanılsa da büyük ordu geçişlerine çok elverişli değildir. Ancak Andırın'ın kuzeyindeki antik Kokousos (Göksun) üzerinden, Maraş'a giden güzergâh tarih boyunca birçok defalar ordular tarafından kullanılmıştır. İslam fetihleri sırasında Kuzey Suriye'den Çukurova'ya, Haçlı seferleri sırasında da Orta Anadolu'dan Kuzey Suriye'ye geçişler bu güzergâh üzerinden olmuştur. Bizans İmparatoru Romanos IV. Diogenes'in (1068-1071) Malazgirt Meydan Muharebesi öncesinde büyük ordusunu, Andırın'ın kuzeyindeki antik Kokousos (Göksun) üzerinden, Maraş'a geçirdiği düşünülmektedir²¹. Andırın'ın Maraş'a giden ve Başdoğan Mahallesinden geçen güney yolu ise daha çok engebelidir. Burada görülen büyük çapta bir ordu geçişi kaydına henüz rastlanmamıştır.

2. BÖLGENİN M.Ö. 1. BİNYILDA DURUMU

M.Ö. 1. binin başlarında bölgede Geç Hitit Krallıkları bulunuyordu. Bölgenin öz kaynakları arasında önemli bir yere sahip olan "Sedir" ağacı ve diğer orman ürünleri ile demir, gümüş madenleri ve mermer yatakları bölge dışındaki güçlü krallıkların dikkatini buraya yönlendirmekteydi. Özellikle Mezopotamya'daki güçlü imparatorluklar, bölgeye birçok defalar seferler düzenlemişlerdir²². M.Ö. 858'de Asur Kralı III. Salmanassar'ın dönemini aydınlatan

¹⁹ E. Toroğlu – Y. Alpaslan, Roads in the Historical Geography of Kahramanmaraş: Kahramanmaraş, 2016, 9.

²⁰ Bekircan Tahbarer, Asclepius Cult in Ancient Cilicia Coins, Ç. Ü. Health Sciences Institute, Department of Deontology and History of Medicine, Unpublished Master's Thesis: Adana, (2005), 63; Ahmet Ünal – K. Serdar Girginer, Cilicia-Çukurova Historical Geography, History and Archaeology in Cilicia from the Early Ages to the Ottoman Period, 420.

²¹ E. Toroğlu – Y. Alpaslan, Roads in the Historical Geography of Kahramanmaraş, 60 - 61.

²² U. B. Alkim, The Road from Sam'al to Asitawandawa, Contributions to the Historica Geography of the Amanus Region", Anatolian Studies, II/1-2, 1- 45, (1965), 14; O. Casabonne, Local Powers and Persian Model In Achaemenid, Cilicia: A

kaynaklarda (*Siyah Obelisk*), bölgede Asur İmparatorluğu'na karşı oluşturulan, Geç Hitit ve Suriye Krallıklarının kurduğu bir konfederasyona karşı kazanılan zaferlerden bahsedilir. Asur İmparatorları M. Ö. 9. yüzyılda buraya girmişler ancak yüz yıl süren mücadeleler sonucunda, bölgedeki yerel kralların desteği sayesinde egemen olabilmişler, bu suretle bölgenin öz kaynaklarından faydalanma şansı yakalayabilmişlerdir²³. Asur kontrolüne giren bölgede, sözü geçen bölgesel bir yönetici - kral görevlendirilmiş ve aynı zamanda bu bölgesel yönetici - kral ile Asur Kralı siyasal olarak ast-üst ilişkisi içinde bulunmuştur²⁴.

Asur egemenliği dönemi boyunca bölgede devamlı bir isyan ve kargaşa mevcuttur. Asur egemenliğine karşı bölgenin siyasi bağımsızlığını yeniden tesis etmek isteyen ve kendine "Danuna Kralı" diyen, günümüzde Karatepe (Aslantaş)'de bulunan "Asitawa(n)da-s" kentini kuran, Kral "Asitawa(n)da-s", bölge halkını ve yerel yönetimleri, Asur'a karşı organize etmiştir. Özellikle Kilikya halklarını bir amaçta ve bir isimde toplayabilmek için M. Ö. 14. yüzyılda bölgeye gelen "Danunalar"ın ismini kullanmıştır²⁵. Metmen Hopuru, Karatepe'deki Asitawa(n)da-s Kentinin yaklaşık 50 km. kuzeyindedir. Kral Asitawa(n)da-s, Karatepe'de bulunan Fenikece ve Hitit Hiyeroglif yazılı iki dilli kitabelerde, "tüccarların ovadaki yollarda huzurlu ve güvenli bir şekilde yolculuk etmelerini sağladığını, eşkiyalara karşı mücadele ettiğini" yazdırmıştır. Böylece fakirler, onun cömertliğiyle nimet ve bolluk görmüşler, rahat evlere kavuşmuşlardır". Kral Asitawa(n)da-s, Kilikya'ya zenginlik ve refah getirerek "buranın hem annesi ve hem de babası" olmuştur²⁶.

3. ROMA İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE BÖLGEDEKİ KENTLEŞME

Roma yönetiminden önceki dönem olan Seleukoslar'ın son yıllarında ortaya çıkan otorite boşluğu, döneminde büyük problemler yaşatan korsanlar ve doğuda beliren Parthlar'ın saldırıları yüzünden, Ovalık Kilikya, M.Ö. I. yüzyılda, Roma yönetimi açısından, sık değişen politik ilişkilerin yaşandığı ve farklı düzenlemelerin yapılmak zorunda olduğu bir bölge özelliği göstermiştir. M. Ö. 1. yüzyılda Pompeius, korsanlık problemini ortadan kaldırdığı büyük zaferi sonrasında, bölgedeki birçok kente, anlaşma yaptığı veya esir aldığı korsanları yerleştirmiştir. Bu durum da bölgede yeni bir düzenlemeyi gerektirmiştir. Roma, Anadolu'da egemenliğe yeni alınmış, eyalet düzenlemeleri henüz gerçekleşmemiş olan doğudaki bölgelerin yönetimini sadık ve Roma'nın üstünlüğünü kabul eden yerel krallara bırakmıştır²⁷. Bu yerel krallar, yönettikleri bölgelerden, birinci derecede sorumlu kişiler olmalarının yanında, yönetimlerinde serbesttirler²⁸. Bunlardan biri de, M. Ö. 1. yüzyıl ortasından M. S. 1. yüzyıl ortalarına kadar Doğu Kilikya'da (Ovalık Kilikya) hüküm süren Tarkondimotos Krallığı'dır²⁹. Tarkondimotos Krallığı'nın hakimiyet sahası ve sınırları henüz kesin olarak belirlenmemiştir. Tarkondimotos Krallığının başkenti Osmaniye İli içinde Hiyeropolis=Kastabala Kenti'dir. M. S. 19 yılında Roma İmparatoru Augustus Ovalık Kilikya'yı ziyaret ettiğinde, Kral Tarkondimotos, onun adına Anazarbos Kentini büyüterek yeniden inşa etmiş, kentin adını da Kaisareia koymuştur. Zaman içinde kent, doğusundaki dağın adıyla anılmaya başlanmış ve Anazarbos olmuştur. Krallığın başkenti Hiyeropolis=Kastabala olmaya devam etmiş ancak Anazarbos, ticaret, spor, sanat ve fuar kenti olarak oldukça ün yapmış ve genişlemiştir. Anazarbos'un ticaret ve fuar merkezi olması kurulduğu yer sayesinde³⁰. Ovalık

Reassessment", Olba, II/1, (Special Issue), 57- 66, (1999a), 61; M. Wäfler, Zu Status und Lage von Tabāl", *Orientalia*, 52, 181-193, (1983), 192; D. D. Luckenbill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, I, New York, (1968), 579.

²³ A. Lemaire, *Recherches De Topographie Historique sur Le Pays De Qué* (IXe-VIIe siècle av. J. C.), *Anatolia Antiqua*, I: 265 - 275, (1991), 269; J. D. Bing, *A History of Cilicia During the Assyrian Period*, Michigan, (1987), 94.

²⁴ O. Casabonne, *Notes Ciliciennes*", *Anatolia Antiqua*, IX:, 131-140, (1999b), 61.

²⁵ Mehmet Kurt, *New Assyrian Sovereignty and Local Powers in Cilicia*, 330.

²⁶ Halet Çambel - Asli Özyar, *Karatepe-Aslantaş, Azatiwataya Die Bildwerke*, Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, 2002.

²⁷ B. Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford: Oxford at the Clarendon Press.

Liebeschuetz, (1967), 25; R. Syme, *Observations on the Province of Cilicia*", *Anatolian Studies Presented by W. H. Buckler* (Edited by W. M. Calder, J. Keil), 299 - 332, (1939), 325.

²⁸ B. D. Shaw, *Bandit Highlands and Lowlands Peace: The Mountains of Isauria-Cilicia Journal Economic and Social History of the Orient*, XXXIII/2, 199 - 233, (1990), 229.

²⁹ Mehmet Kurt, *The Phenomenon of Roman Administration in Plain Cilicia in the First Century BC and the Kingdom of Tarkondimotos*", *Dumlupınar Un. Sos. Bil. Enst. Journal*, 31, 429, (2011).

³⁰ Murat Durukan, *The Connection of Anazarbus, Aegaei and Tarsus Cities with Trade Routes*, 2 - 3.

Kilikya'daki en önemli kervan yolları olan Ağyol ile Hitit Kervan Yolu arasındadır. Akdeniz'i Orta Anadolu'ya bağlayan bu iki kervan yolu, tarihi süreç içinde Ovalık Kilikya'nın hareketlenmesini sağlamıştır. M. S. 1. yüzyılda Avrupa, Uzakdoğu ile ticari bağlantı kurmanın avantajlarının farkına varmıştır. Muson ikliminin zenginliği çözülmüş ve İpek Yolu güzergahları önem kazanmaya başlamıştır³¹. M.S. 4. ve 7. yüzyıllar arası İpek Yolu ticareti zirveyi yaşamıştır. Doğu Akdeniz limanlarının ticari faaliyetleri *Anazarbos*'tan yürütülmüştür. Ancak bölgenin jeolojik özelliklerinden dolayı meydana gelen depremler sebebiyle bölgedeki ticaret önemli ölçüde olumsuz etkilenmiştir. Özellikle merkez üssü *Antiokheia* ve *Germanicia* (Maraş) olan yıkım şiddeti yüksek çok sayıda deprem yaşanmıştır. Bu depremler; 526³², 528, 531, 551, 570, 577, 580, 588³³, 712, 713, 848, 956, 1053, 1091, (Suriye ve çevresinde) 1157 ile 1170, (merkez üssü Maraş olan) 1191, 1203 ve 1302 tarihlerinde olan ağır yıkımlı depremlerdir³⁴. Günümüzde Metmen Hopuru ve çevresindeki yerleşimlere ulaşımın zor olması ve yerleşimlerdeki ağır hasar, bu depremler sebebiyle olsa gerektir. Zira depremin başlangıç mevkisinde görülen derin çukurlar ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yükseltiler, fay kırıkları, bölgede halen kendini göstermekte, yer şekillerinin belirmesinde etkili olmaktadır. Metmen Hopuru ve çevresindeki antik yerleşimler, *Anazarbos*'un parlak çağlarında kenti besleyen ve destekleyen unsurlar olmuşlardır. *Anazarbos*'un parlaması bölgedeki hareketliliği ve refahı arttırmış, bölgenin cazibesini yükseltmiştir. Ovalık Kilikya'nın Roma Döneminde kurulan diğer kentleri Düziçi ile eşleştirilen M.Ö. 51'de kurulan *Neronias=İrenopolis*³⁵ ve M. S. 73 yılında kurulmaya başlanan ve Kadirli olduğu düşünülen *Flaviopolis*'tir³⁶.

4. BÖLGEYİ ZİYARET EDEN GEZGİNLER VE BİLİM İNSANLARI

Tarih boyunca bölgeyi ziyaret eden çok sayıda gezginler ve bilim insanları olmuştur. Tarihçilik kavramının değiştiği 19. Yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başında, U. Bahadır Alkım'a göre 40'tan fazla Avrupalı gezgin Çukurova'ya gelmiş ve incelemeler yapmışlardır³⁷. Bunların çoğu anayollar üzerinden, büyük kentlere uğrayarak, kıyı şeridi doğrultusunda incelemeler yapmıştır. Adana-Andırın-Maraş bölgesini inceleyen 4 tane Avrupalı bilim insanı bulunmaktadır. Bunlar; Hastings F. Murphy³⁸ 1836'da, Charles Texier³⁹, 1838'de, E. J. Davis 1876'da, Bennet 1879-1882 arasında⁴⁰, Leonce Alishan⁴¹ 1890'da ve 1900'de de Franz Schaffer'dır⁴².

Prof. Bossert ve öğrencileri, U. Bahadır Alkım, Muhibbe Darga ve Heinz Anstock önce bölgede yüzey araştırması yapmışlardır. Bu araştırmalar sırasında Ağyol'u kullanan bölgenin konar-göçer obalarından Ceyhan nehri kıyısında devasa aslan heykellerinin olduğunu duymuşlardır. 1947 yılında bölgeye tekrar gelen Prof. Bossert ve ekibi, bir ilkokul öğretmeni olan Ekrem Kuşçu'nun da farkedip, yetkililerin dikkatini çekmeye çalıştığı, Karatepe'deki kalıntıları

³¹ H. Uhlig, Silk Road, Ancient World Culture between China and Rome, (Die Seidenstraße, Antike Weltkultur zwischen China und Roma, Translated By: Alev Kırımlı), Istanbul, (2006), 161 vd.; Murat Durukan, The Connection of Anazarbus, Aegeai and Tarsus Cities with Trade Routes.

³² S. Kaya – R. Kiyılı, An Overview of Natural Disasters and Epidemics Occurring in Antakya in the Middle Ages, MKÜ, Journal of the Institute of Social Sciences, 6/12, 403- 418, (2009), 404.

³³ Sbeinati - Darawcheh – Mouty, The Historical Earthquakes Of Syria: An Analysis of Large and Moderate Earthquakes from 1365 B.C. to 1900 A.D.", Annals of Geophysics, Vol. 48: N. 3., 355 – 360, (2005); S. Kaya – R. Kiyılı, An Overview of Natural Disasters and Epidemics Occurring in Antakya in the Middle Ages, 404 – 406; Murat Durukan, The Connection of Anazarbus, Aegeai and Tarsus Cities with Trade Routes, 8.

³⁴ S. Kaya – R. Kiyılı, An Overview of Natural Disasters and Epidemics Occurring in Antakya in the Middle Ages, 408 – 411.

³⁵ M. Hamdi Sayar- P. Ercan, Cilicia Surveys 2007", Research Results Meeting, XXVI, 1/, 75-85, (2008), 79; Ahmet Ünal – K. Serdar Girginer, Cilicia-Çukurova Historical Geography, History and Archaeology in Cilicia from the Early Ages to the Ottoman Period, 450.

³⁶ M. H. Altay, Adım Adım Çukurova, Adana, (1965), 69; M. Hamdi Sayar, Epigraphy and Historical-Geographical Research in Cilicia, 1994, Research Results Meeting, XIII/1, (1996), 65; Ahmet Ünal – K. Serdar Girginer, Cilicia-Çukurova Historical Geography, History and Archaeology in Cilicia from the Early Ages to the Ottoman Period, 419.

³⁷ U. Bahadır Alkım, An Ancient Road Network in the South-West Antitoros Region, 64.

³⁸ U. Bahadır Alkım, An Ancient Road Network in the South-West Antitoros Region, 64.

³⁹ C. Texier, Asia Minor, Ankara, (2002), c. III, 138-141.

⁴⁰ U. Bahadır Alkım, An Ancient Road Network in the South-West Antitoros Region, 64.

⁴¹ L. Alishan, Sissouan, Venice, 1890, 66, 233.

⁴² F. Schaffer, Petermann's Mitteilungen, Ergänzungsheft:141, (1903), 91.

keşfetmişlerdir⁴³. Araştırma ve kazılara Prof. Helmut Bossert başkanlığında 1947'de başlanmış ve 1951 yılına kadar kazı başkanlığı yapmıştır. 1952'den itibaren kazıların başkanlığını Halet Çambel devralmıştır. Bu kazılar 1990'lara kadar devam etmiştir. Yine Halet Çambel'in çalışmalarıyla, kale ve çevresi 1958 yılında milli park ilan edilmiştir. Ceyhan nehri üzerine yapılan Aslantaş barajının tamamlanmasından sonra Karatepe, baraja doğru uzanan bir yarımada üzerinde kalmıştır. Karatepe, günümüzde bir açık hava müzesidir. Karatepe-Aslantaş projesi, Geç Hitit dönemine ait Fenikece ve Hitit Hieroglif yazılı çift dilli kitabeleriyle Anadolu hieroglifinin çözülmesini sağlayarak bilim dünyasına önemli katkılarda bulunmuştur. 1950'li yıllarda arkeolojik alan ile birlikte çevreyi ve bölge insanını da merkezine alan hümanist, koruma-restorasyon projeleriyle dünyada örnek bir uygulama olarak kabul edilmiş ve UNESCO Dünya Kültür Mirası Geçici Listesi'ne girmiştir.

Karatepe'den geçen Ağyol ve yan güzergahları, Başdoğan Mahallesi'nde bir merkez özelliği taşıyan Metmen Hopuru ve çevresindeki kaleler, özellikle U. Bahadır Alkım ve Muhibbe Darga tarafından incelenmiş⁴⁴, ancak detaylı bir şekilde tanıtılmamıştır. Metmen Hopuru, dağlar arasında, Karatepe'nin kuzeydoğusunda ve Ağyol'un doğusundadır. İnceleme ve araştırma gezilerinin yapıldığı mevkilerin uzağındadır.

Bölgeye uğrayan ve bölgeyi yazan başka gezginler ve bilim insanları da olmuştur. 1611-1682 yılları arasında yaşayan Evliya Çelebi, 1671 yılı içinde, Adana üzerinden Misis yolunu izleyerek tarihi Kınık Sancağı (Arsus – Toprakkale - Misis)'na gelmiş ve daha kuzeydeki Maraş yolunu takip etmiştir. Gezerken gördüklerini kaydetmiştir. Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiler; gördüğü kaleler ve kentlerin o günlerdeki durumunu aydınlatmaktadır. Ceyhan nehrinin doğu kıyısında ilerleyen Evliya Çelebi'nin, Kınık Kalesi, Çanakçı Kalesi, Müzeyyen Kalesi gibi kalelerden ve Karaçay, Mercin Çayı, Akcihan Nehri gibi isimlendirdiği nehirlerden haber verdiğini görmekteyiz⁴⁵. Bu nehirlerin hepsinin Arslanlı Bel'den gelip Ceyhan'a karıştığını belirtir. Bu da demektir ki, Arslanlı Bel üzerindeki tarihi yolların vadileri bu akarsuların geçtiği bölgelerdir. Ayrıca Adana Kenti'nin o zamanki durumu hakkında da bilgiler vermektedir⁴⁶. Ancak geçtiği güzergâh Andırın'ın çok güneyindedir. 1890'lı yıllarda Maraş'ta çıkan kolera salgınının kontrol altına almak maksadıyla Maraş'a gelen Doktor Şerafüddin Mağmumi'nin de bölge hakkında bilgiler verdiğini görmekteyiz. Doktor Şerafüddin Mağmumi, Maraş-Elbistan ve Maraş-Pazarcık arasında çalışmış ve yollarını yazmıştır⁴⁷. 20. Yüzyıl başında burada bulunan asker ve diplomat Mark Sykes da bölgenin coğrafyası ve nüfusu üzerine bilgiler vermiştir. Onun faaliyet sahası da Afşin-Elbistan olmuştur⁴⁸. Aynı yıllarda Helmut Von Moltke de bölgededir. Moltke mektuplarında belirttiği üzere, Maraş-Kayseri, Maraş-Malatya arasını dolaşmıştır. Elbistan ve Göksun'u yazmıştır⁴⁹. 1950'lerde Ali Rıza Yalman bölgede bulunmuş, Zeytun, Göksun, Nurhak ve çevresini incelemiştir⁵⁰. 1960 sonrasında da Ömer Kaya'nın çalışmalarına rastlanılmaktadır. Halep-Sarız arasındaki yolları ve hanları incelemiştir⁵¹. Andırın bölgesi ve dolayısıyla Başdoğan Mahallesindeki arkeolojik kalıntılar ve antik yerleşimler, bütün bu çalışmaların çok uzağında kalmıştır.

Andırın ve çevresinin (Kadirli'nin kuzeyi, batıda Feke, Kozan, Saimbeyli, Tufanbeyli, doğuda Düziçi, Bahçe) araştırılmasının gecikmesindeki en önemli sebepler, U. Bahadır Alkım'ın da

⁴³ U. Bahadır Alkım, An Ancient Road Network in the South-West Antitoros Region, 64, Aytül Kaplan, Remains of a Strategic City in the Upper Ceyhan Basin on the Anti Taurus Mountains, 230.

⁴⁴ U. Bahadır Alkım, An Ancient Road Network in the South-West Antitoros Region, Harita (map) 3.

⁴⁵ Evliya Çelebi, Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, Evliya Çelebi Seyâhatnâmesi (Anatolia, Syria, Hijaz/), Devlet Matbaası: İstanbul, 1(935), c.9, 348; E. Toroğlu – Y. Alpaslan, Roads in the Historical Geography of Kahramanmaraş: Kahramanmaraş, 129.

⁴⁶ Y. Dağlı, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Yapı Kredi Yay., (2015), 240.

⁴⁷ Şerattin Mağmumi, Anatolia and Syria a Century Ago, İstanbul, (2008), 196-200; E. Toroğlu – Y. Alpaslan, Roads in the Historical Geography of Kahramanmaraş: Kahramanmaraş, 129 - 130.

⁴⁸ M. Sykes, Dar al Islam, trans. Yılmaz Tezkan, Kazan Matbaası, Ankara, (2000), 49 - 95; E. Toroğlu – Y. Alpaslan, Roads in the Historical Geography of Kahramanmaraş: Kahramanmaraş, 130-132.

⁴⁹ H. Moltke, Letters on the Situation and Events in Turkey, TTK Basımevi, Ankara, (1960), 163 - 173.

⁵⁰ Ali Rıza Yalman/Yalın, Cenupta Türkmen Oymakları, Ministry of Culture Yay. Ankara, (1977), 315-428.

⁵¹ Ö. Kaya, Elbistan-Maraş Inns and Road Routes, Kahramanmaraş Governorship Publication, Ankara, (2010).

belirttiği gibi, bölge yüksek dağlar ve keskin dik yamaçlı vadilerle kaplı olmasından ve burada yaşayan halkın her devirde yönetimle ters düşüp, şaki (eşkîya) olmasından dolayı, bölgeye girilememiştir⁵². Bölge halkı en eski yazılı metinler arasında olan Karatepe’de bulunan Hitit Hiyeroglif Yazısı ve Fenikece çift dilli kitabelerde görüldüğü üzere, devamlı bir hareket ve isyan halindedir. Karatepe’deki kenti yaptıran Danunular’ın kahraman kralı *Asitawa(n)da-s*; “ ... ve ben en ücra sınırlarda, kanun tanımayan şakilerin ele başısı olan ve şimdiye kadar içlerinden hiçbirinin *Mpş(=Mopsus=Muksas) evine (Hanedanına) tabi olmadığı şaki reislerinin yaşadığı yerlerde kaleler inşa ettim...*”⁵³ sözleriyle, Karatepe’nin kuzeyini ve doğusunu işaret etmiş olmalıdır. Bölge coğrafi özelliğinden dolayı savunması kolay, ele geçirilmesi zor, saklı bir bölgedir. Asur Kralları III. Salmanassar, II. Sargon ve Sanherib, Asarhaddon, Asurbanipal’in Que seferleri sırasında “*saddu’a*”(=dağ sakinleri, yaban dağ kabileleri) olarak nitelendirdikleri “*Hilakku adamları*” da bölge halkı olmalıdır⁵⁴ veya en azından, bu bölge bahsedilen “*Hilakku*” adamlarının yaşadıkları yerin bir kısmıdır. Yakın zamana kadar burası asayişin sağlanamadığı, kanun kaçaklarının sığındığı, hükümet güçlerinin ulaşmadığı bir yer olmuştur. Kral *Asitawa(n)da-s*’ın sözleri burada bulunan kalelerin birçoğunun yapımının M.Ö. 8. yüzyıla kadar inebileceği düşüncesini ortaya çıkarmaktadır.

5. ANDIRIN-BAŞDOĞAN MAHALLESİ VE ÇEVRESİNDEKİ ANTİK YERLEŞİMLER VE KALELER

Andırın’ın Başdoğan Mahallesi’ne bağlı Sarıbüyük Obası sınırları içerisinde bulunan ve çevredeki yerleşimlerin merkezini oluşturduğu düşünülen Metmen Hopuru Antik Yerleşimi, çevresi 155 bin m2 olan yüksek bir tepede kurulmuştur (fig. 4). Antik Ağyol’dan doğuya ayrılan güzergâh üzerindedir⁵⁵. Bölgedeki antik yerleşimler içinde merkezi bir mevkidedir. Kentin korunması için çevresindeki vadiler üzerinde kaleler inşa edilmiştir. Silahhanesi, deri imalat merkezi olan tabakhane, tarım arazileri, hamamları, büyük nekropoller ile önemli bir yerleşim merkezi olduğu anlaşılan Metmen Hopuru Antik Yerleşimi, yoğun çalılık ve kayalık içindedir. Günümüzde Metmen Tepesi’nin doğu tarafını korumak için inşa edilen Kötü Kale’nin bulunduğu yüksek tepenin, Kuruçukur ve Çakırcı taraflarına bakan yamaçlarında, bol miktarda, yaşlı Tetri (sumak) ağaçlarının bulunduğu görülmektedir. Tetri ağacı, tabakhanelerde deri ıslahı için kullanılan bir malzemedir. Bu tespit doğrultusunda Metmen’de yakın zamana kadar tabakhanelerin çalışır durumda olduğu sonucu çıkarılabilir. Bölgede yaptığımız incelemeler ve yüzeydeki buluntulara göre açılan kum ocağının Roma dönemine dayandığı düşünülen lahit mezarlarda önemli tahribatlara yol açtığı görülmektedir.

Bahsedilen bölgede yer alan, Başdoğan Mahallesi’ne bağlı Sarıbüyük Obası, Haciveliuşağı Mahallesi’ne bağlı Çakırcı Obası ile Kesim Mahallesi’ne bağlı Kuruçukur Obası arasında tespit edilen kaleler, Metmen Hopuru’nun dış tehditlere karşı savunması ve bu yönlerden gelen yollarda yolculuk eden tüccar ve yolcuların güvenliği için inşa edilmiştir. Bu kaleler Metmen Hopuru’nun arkeolojik yönden ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir. Bu kaleler, vadiler takip edilerek açılan yol güzergâhlarının bağlantı merkezinde kurulmuştur. Kalelerin tamamı, bu yolların emniyet ve diğer ihtiyaçlarını karşılamakta katkı sağlayan, gözetleme ve garnizon amaçlı olarak kullanılan kalelere örnek yapılarıdır. Orta Anadolu Bölgesi ve doğudan Mezopotamya ve Kuzey Suriye, bölgenin akarsuları olan Andırın Çayı, Savrun Çayı ve Keşiş Çayı’nın açtığı derin vadilerle Çukurova’ya bağlanmıştır. Bu yol, Göksun’dan itibaren özellikle çeşitli güzergahlara ayrılmaktadır. Bu güzergahlar kullanılarak Orta Anadolu ile Mezopotamya ve Kuzey Suriye,

⁵² U. Bahadır Alkım, The Road between Sam'al and Asitawandawa: Amanus Research on the Historical Geography of the Region, Belleten, TTK, XXIV/95, 349 – 401, (1960), 350.

⁵³ Helmut Th. Bossert, Phoenician-Ethian Bilingual found at Karatepe" Belleten, XII/47, 1948, 515-523, (1948), 521-522; U. Bahadır Alkım, The Road between Sam'al and Asitawandawa: Amanus Research on the Historical Geography of the Region, 350; C. W. Ceram, Anatolia, Home of the Gods, trans. Esat Mermi Erendor, Remzi Bookstore, Istanbul, (2008), 159-167.

⁵⁴ U. Bahadır Alkım, An Ancient Road Network in the South-West Antituros Region, 65-66; Mehmet Kurt, The Country of Que and the Importance of the New Assyrian State in terms of Anatolian Policy, 118, 132.

⁵⁵ Andırın Başdoğan Mahallesindeki antik kalıntılara ve Metmen Hopuru’na dikkat çekilmesinde en etken kişi, aslen Andırınlı olup Kadiri’de yaşayan, Kara Kuvvetleri’nden emekli, araştırmacı Celil ÇINKİR’dir.

Karatepe – Aslantaş, Kadirli, Anavarza (*Anazarbos*), Ceyhan, Yumurtalık ve Misis, Adana'ya bağlanmaktadır. Kaleler, Kayseri yönünden iki, Kahramanmaraş yönünden üç yol güzergâhı bağlantısındadır. Bu güzergâhlar;

Kayseri tarafından gelen güzergahlardan⁵⁶; birincisi, Kayseri (Kültepe = *Kaniş*)'den başlayarak, Göksun (*Cocussus*) – Taşoluk – Büyük ve Küçük Çamurlu – Mazgaç – Beyoluğu – Çokak – Kızıloluk – Akifiye – Altınboğa – Akkale'de diğer yol ile Maraş'tan gelen güzergahlarla birleşir. İkinci güzergah, Taşoluk'tan ayrılır ve Değirmendere – Çiçin Boğazı – Meryamçil Beli – Şarлак Kalesi – Kaleboynu (Halbur) – Bostanderesi – Azgıt - Akkale'de diğer yollarla birleşir ve bütün güzergahlar Alınoluk - Haşdırın – Kastal – Çakırcı (Başdoğan Mahallesi ve Haciveliuşağı Mahallesi arasındaki kalelerin olduğu bölge) – Kumarlı – Akarca üzerinde Kadirli'ye ve oradan Anavarza'ya – güney yönünden Ceyhan – Yumurtalık (*Aegeai*) ve batı yönünden Misis'e hatta Adana'ya ulaşır⁵⁷ (fig. 3).

Kahramanmaraş tarafından gelen güzergâhlar; Kahramanmaraş - Üngüt – Köseli – Körsulu Köprüsü'nden yol ikiye ayrılır; birinci yol Kabakoz Kalesi – Çebiş Kalesi – Gökgedik – Emirler – Karasu – Çukurkoz – Azgıt – Andırın – Akkale üzerinden Haşdırın'a bağlanır, burada diğer yol ile birleşerek kalelerin inşa edildiği Çakırcı 'ya ulaşır. Çakırcı – Aşağı Andırın Düzü olarak bilinen bölgeden geçerek Anacık – Köleli'de diğer yollarla birleşir ve Haruniye = Düziçi'nden Çukurova'ya uzanan yola bağlanır. Körsulu'dan ayrılan diğer yol; Yenicekale – Avkasır Kalesi – Menciki Kalesi – Çuhadarlı – Alanlı – Darıovası – Copçalar (Çinkırlı) güzergahından Çakırcı Obasında birinci yol ile birleşir. Üçüncü yol ise Kahramanmaraş (*Germanicia*) – Üngüt – Köseli buradan Gene Köprüsü'ne yönelir, Döngöle – Saygılı – Topçalı'dan sonra Alanlı (Toprakhisar) ve Darıovası'ndan diğer yollarla birleşir⁵⁸ (fig. 3). Andırın ile Kahramanmaraş arası, Toroslar ve Antitoroslar'ın düğümlendiği bölgedir ve bu yüzden yüksek dağlar ve derin vadiler bulunmaktadır. Derin vadiler Karasu (Körsulu) deresi ile Ceyhan nehrinin açtığı geçitleri oluşturmaktadır. Bu geçitler, ticaret yol güzergahları olarak kullanıldığı gibi askeri hareketlerde yaklaşma istikametleri için de kullanılmıştır. İslam fetihleri sırasında Hz. Ömer döneminde Kahramanmaraş'tan Çukurova'ya yapılan ganimet seferleri bu bölgeden yapılmıştır⁵⁹.

Metmen'in çevresindeki kalelerden ilki olan Avlak (Çakırcı-Gavurbozluğu) Kalesi, Haciveliuşağı Mahallesi'ne bağlı Çakırcı Obası'nın doğu tarafında, Gavurbozluğu Tepesi'nin zirvesindedir. Kalenin yapımının Geç Hitit Şehir Devletleri dönemine kadar indiği düşünülmektedir. Kale surlarının büyük bir bölümü yaklaşık 50 yıl öncesine kadar yıkılmadan durmaktayken, bölgenin sakin ve yerleşimin seyrek olmasından dolayı kale, kaçak kazıların merkezi olmuş ve büyük ölçüde tahrip edilmiştir. Bölgede yaptığımız incelemeler ve bölge sakinleriyle yapılan görüşmeler sonucunda, Avlak (Çakırcı-Gavurbozluğu) Kalesi ile Kuruçukur Obası arasında kalan alanda, yoğun bir şekilde işlenmiş demir parçalarına, ok ve mızrak uçlarına rastlanılmıştır. Malzemelerin bol oluşu burada demir ve demircilik üzerine bir imalat merkezinin veya bir silahhanenin bulunduğunu göstermektedir. Metmen'in silahhanesinin burada olduğu düşünülmektedir.

Haciveliuşağı Mahallesi Çakırcı mevkiinde bir tepe üzerinde Depe Kalesi bulunmaktadır. Bundan başka Yeşilova Kesim Mahallesi, Kuruçukur mevkiinin doğu tarafında Kuma Tepesi'nin batısında zirveye yakın yerde, halk arasında Üce denilen bir kale daha bulunmaktadır. Burada, yapıldığı tespit edilen kaçak kazılarda Roma ve Bizans dönemlerine ait bol miktarda sikke ile büstler ve heykeller bulunduğu ifade edilmiştir. Bölgedeki kalelerden biri de Kötükale'dir. Kötükale, Metmen'in doğusunda yüksek bir tepenin üzerinde kurulmuştur. Yamaçlarındaki Büyükesik Mezrası'nda çok sayıda kalıntı vardır. Kubbeli bir yapı, havuzlar ve duvar kalıntıları

⁵⁶ B. Kabalcı, M. A. Kaya, Kadioğlu, Andırın History and Cultural Assets Inventory: Kahramanmaraş, (2011), 52 - 79.

⁵⁷ C. Çınkır, Andırın İlçesi Kızık Mahallesi Sersemli Obası ve Darıovası Mahallesi Acer Obasında Bulunan Hitit Mezarları, Tırşık, 18 – 22, (2018), 18

⁵⁸ C. Çınkır, Andırın İlçesi Kızık Mahallesi Sersemli Obası ve Darıovası Mahallesi Acer Obasında Bulunan Hitit Mezarları, Tırşık, 19.

⁵⁹ C. Çınkır, Andırın İlçesi Kızık Mahallesi Sersemli Obası ve Darıovası Mahallesi Acer Obasında Bulunan Hitit Mezarları, Tırşık, 19.

bulunmaktadır (fig. 5). Kötükale, Metmen, Çakırcı ve Kuruçukur'un arasındadır. Kesim Mahallesi ve Kuruçukur arasında yüksek bir tepede Pamuklutepe Kalesi de bulunmaktadır. Kale, harçsız ve kaba taşlar kullanılarak yapılmıştır. Bölgedeki diğer bir kale olan Kalecik Kalesi'nde de sütun başları ve duvar kalıntıları dikkat çekmektedir (fig. 6 – 7).

Kalelerin batısında, halk arasında Ağyol olarak bilinen kervan yoluna hâkim bir durumda, Haciveliuşağı Mahallesi Çakırcı Obası mevkiindeki Depe ve Avlak (Çakırcı-Gavurbozluğu) Kaleleri ile Akkale'nin gözlem alanında belirlenen Kastal Kalesi de bölgeye stratejik değer katan bir kaledir⁶⁰.

Metmen Hopuru'nun güney ve batı eteklerinde nekropoller yer almaktadır. Güneyinde bulunan mezarlar genelde kaya içerisine oyulmasına rağmen batıdakiler daha ziyade toprak içerisine yahut kestel olarak isimlendirildiği üzere taş örgülü yerlere yapılmıştır. Bu bölgede kestel mezarlarının birçoğu kaçak kazılarla açılmıştır (fig. 8 – 9).

Metmen yakınlarında tespit edilen Pertler (Aşıklı) mevkiinde çok sayıda sütuna ve sütun başlıklarına, bir tapınak kalıntısına, kubbeli yapılara rastlanmıştır. Ayrıca Topbaşlar mevkiinde de yapı kalıntıları, nekropoller bulunmaktadır (fig. 10 – 11).

Tarihin her döneminde, bölgenin hammadde özelliği gösteren öz kaynaklarına sahip olmak isteyen, egemen yönetim organizasyonları, bölgeye sayısız defalar seferler düzenlemişlerdir. Bölgeyi fethettiklerini düşünüp merkeze döndüklerinde yerel halkın isyanlarıyla karşılaşmışlardır. Bölge coğrafyasının zorlayıcı olması ve yerel halkın bağımsızlığına düşkün olması, egemen güçleri bölge hakimiyetinin sağlanması hususunda oldukça uğraştırmıştır. Uzun yıllar bölge hakimiyeti için mücadele veren egemen güçler, çareyi yerel yöneticilerle iş birliği yapmakta bulmuşlardır. Yerel halkın serbest bırakılması ve stratejik özellikler sayesinde bölgede kurulan merkezi ve büyük kentler kendi kendini geliştirerek, ticaret ve kültür merkezi olmuştur. Bu büyük kentler, uzak memleketlerle ticari ilişkilerini geliştirmek için, anayollara, yan güzergahlarla lojistik destek sağlamıştır. Başdoğan Mahallesi ve çevresi muhtemelen Ağyol için lojistik değeri büyük bir bölgedir. Bahsi geçen tarihi kalıntılar bölgenin tarihsel açıdan önemini açıkça ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Çukurova'nın kuzeyi ve doğusunu kaplayan dağ silsilesi, Toroslar ve Antitoroslar, Ceyhan nehri ve kollarının açtığı vadilerde geçit vermektedir. Bu geçitler ve yol güzergâhları Orta Anadolu'yu, Mezopotamya ve Kuzey Suriye'yi Çukurova'dan denize bağlamaktadır. Torosların ve Antitorosların (Amanoslar) düğümlendiği bölgede, özellikle vadi başlarında, eski çağlardan itibaren stratejik kentler ve kaleler kurulmuştur. Çukurova'yı Orta Anadolu'ya bağlayan en eski kervan yollarından biri olan Ağyol, bölge stratejisini belirleyen bir unsur olmuştur. Ağyol'u besleyen yollar üzerinde kurulmuş olan kentler bölgedeki sosyal ve siyasal gelişmelerin merkezleri olmuştur. İşte bu antik kentlerin yakınında yer alan Andırın'ın Başdoğan Mahallesi'ndeki antik yerleşimler ve bu yerleşimler içinde merkez olma özelliği taşıyan Metmen Hopuru Antik Yerleşimi, atölyeleri, tarım arazileri, hamamları, büyük nekropolleri ile yoğun çalılık ve kayalık içinde ortaya çıkarılmayı beklemektedir. Antik Ağyol'dan doğuya ayrılan güzergâh üzerindedir. Kentin korunması için çevresindeki vadiler üzerinde kaleler inşa edilmiştir. Yapılacak kapsamlı bir araştırma sonucunda, kalelerin ve Metmen'in tarihlendirilmesi ile bölgedeki eski çağ kentlerinin lokalizasyonu, Danunalar Kralı Asitawa(n)da-s'ın Karatepe kitabelerinde bahsettiği kalelerin yerleri, muhtemelen Roma döneminin yerel krallığı Tarkhondimotos'un doğu ve kuzeydoğu yönündeki yönetim alanı tespit edilebilecektir. Bu doğrultuda bölgenin çevresel şartlardan doğan veya insan kaynaklı ortaya çıkan tahriplere karşı koruma altına alınması gerekmektedir.

⁶⁰ B. Kabalci, M. A. Kaya, Kadioğlu, Andırın History and Cultural Assets Inventory: Kahramanmaraş, 50 - 51.

Bu sebeplerden dolayı öncelikli olarak; bölgeye yakın illerdeki üniversitelerin Arkeoloji, Tarih, vb. bilim dalları tarafından, multi disiplinler arası iş birliği ile Başdoğan Mahallesi ve çevresindeki antik yerleşimlerin tescillerinin yapılması ve koruma altına alınmasının sağlanması çok önemlidir. Ayrıca Başdoğan Mahallesi ve çevresinin, en kısa zamanda Kalkınma Ajansları tarafından da korunmasına yönelik projelerin yapılması ve bu projelerin uygulanması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Herodotus, History of Herodotus, Trans. M. Ökmen, Istanbul: 1983.

Ptolemaeus, Geographia, ed. Nobbe: Lipsiae, 1845.

Strabon, Ancient Anatolian Geopgrafician (Geographika: XII, XIII, XIV), Trans. Adnan Pekman: Istanbul. 1993.

Modern Kaynaklar

Alishan, L., Sissounan, Venice, 1890.

Alkım, U. B., "An Ancient Road Network in the South-West Antitoros Region", Belleten, XXIII/89, (1959): 59 - 77.

Alkım, U. B., "The Road between Sam'al and Asitawandawa: Amanus Research on the Historical Geography of the Region", Belleten, TTK, XXIV/95, (1960): 349 - 401.

Alkım, U. B., "The Road from Sam'al to Asitawandawa, Contributions to the Historica Geography of the Amanus Region", Anatolian Studies, II/1-2, (1965): 1- 45.

Altay , M. H., Adım Adım Çukurova, Adana, 1965.

Bing, J. D., A History of Cilicia During the Assyrian Period, Michigan, 1987.

Bossert, Helmut Th. "Phoenician-Ethian Bilinguis found at Karatepe" Belleten, XII/47, (1948): 515-523.

Casabonne, O., "Local Powers and Persian Model In Achamenid, Cilicia: A Reassesment", Olba, II/1, (Special Issue), (1999a). 57- 66.

Casabonne, O., "Notes Ciliciennes", Anatolia Antiqua, IX:, 1999b,131-140.

Cason, L., Travelling in Antiquity. Trans: Nalan Özsoy (Istanbul: MB Publishing House, First Edition), 2008.

Cavaignac, E., Les Hittites, Paris, 1960.

Ceram, C. W. , Anatolia, Home of the Gods, trans. Esat Mermi Erendor, Remzi Bookstore, Istanbul, 2008.

Çambel, H., Özyar, A., Karatepe-Aslantaş, Azatiwataya Die Bildwerke, Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, 2002.

Çınkır, C., "Andırın İlçesi Kızık Mahallesi Sersemli Obası ve Darıovası Mahallesi Acer Obasında Bulunan Hitit Mezarları", Tırşık, 29, 2018, 18 - 22.

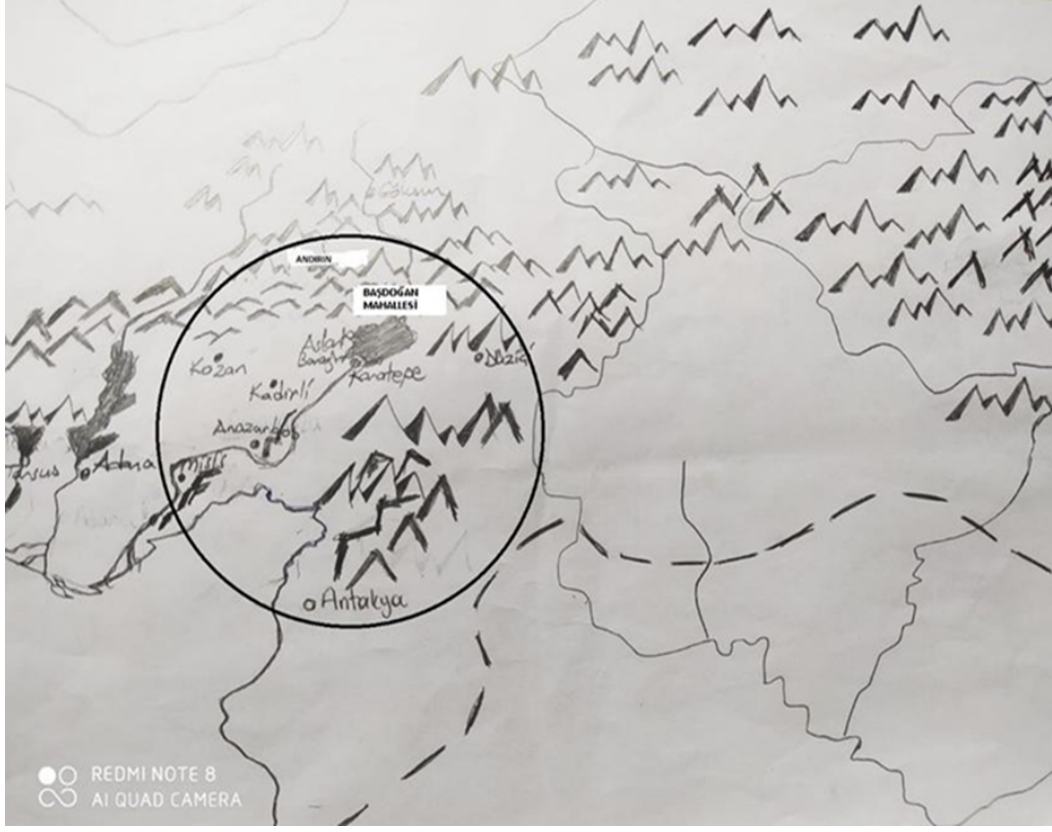
Dağlı, Y., Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Yapı Kredi Yay., 2015.

Durukan, M., "The Connection of Anazarbus, Aegeai and Tarsus Cities with Trade Routes", Çukurova Research Journal, 1/1, 2015, 1-15.

- Ekmen, H., "According to Philological and Archaeological Data, the Importance of Rivers as a Means of Communication and Transportation in Anatolia in the Second Millennium BC", *TAS 2*, (2015): 47 - 66.
- Erzen, A., *Kilikien bis zum Ende der Perserherrschaft*: Leipzig, 1940.
- Evliya Çelebi, Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliya Çelebi Seyâhatnâmesi* (Anatolia, Syria, Hijaz/), Devlet Matbaası: İstanbul, 1935.
- Girginer, K. S., "Tepebag Höyük (Adaniia) Kizzuwatna Country Was it the capital?" *From Legend to History, From History to Today Adana: Koprubasi*, İstanbul, 70, 2000.
- Kabalıcı, B., Kaya, M. A., Kadioğlu, *Andırın History and Cultural Assets Inventory: Kahramanmaraş*, 2011.
- Kaya, Ö., *Elbistan-Maraş Inns and Road Routes*, Kahramanmaraş Governorship Publication, Ankara, 2010.
- Kaplan, A., "Ancient Settlements on the Plateau Roads Used by Oghuz Boys and Obas Settling in Çukurova", *Asos Journal (The Journal of Academic Social Science)*, 34, (2016): 311- 321.
- Kaplan, A., "Remains of a Strategic City in the Upper Ceyhan Basin on the Anti Taurus Mountains: Haçağaç Mevkii Olucak Archaeological Settlement (Andırın)", *SSS Journal*, 5/29, (2019): 228 - 234.
- Kaya, S., Kiyılı, R., "An Overview of Natural Disasters and Epidemics Occurring in Antakya in the Middle Ages", *MKÜ, Journal of the Institute of Social Sciences*, 6/12, 2009, 403- 418.
- Kobaner, M., Kobaner, İ.: "Çukurova'nın Antik Çağ Yolları" *Efsanede Tarihe, Tarihte Bugüne Adana Köprübaşı*, İstanbul, (2000): 169-177.
- Kurt, M., "The Country of Que and the Importance of the New Assyrian State in terms of Anatolian Policy", *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences*, Volume X, Issue 3, (2008): 117-133.
- Kurt, M., "Yeni Assyrian Sovereignty and Local Powers in Cilicia", *Selcuk University Journal of Institute of Social Sciences*, Konya, 21, (2009): 327 - 337.
- Kurt, M., "The Phenomenon of Roman Administration in Plain Cilicia in the First Century BC and the Kingdom of Tarkondimotos", *Dumlupınar Un. Sos. Bil. Enst. Journal*, 31, (2011): 429 - 445.
- Lemaire, A., "Recherches De Topographie Historique sur Le Pays De Qué" (IXe-VIIe siècle av. J. C.), *Anatolia Antiqua*, I: (1991):265 - 275.
- Levick, B., *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford: Oxford at the Clarendon Press. Liebeschuetz, 1967.
- W. J. H. G., *Antioch: City and Imperial Administration in the Later Roman Empire*, Oxford, 1972.
- Luckenbill, D., D., *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, I, New York, 1968.
- Mağmumi, Ş., *Anatolia and Syria a Century Ago*, İstanbul, 2008.
- Moltke, H., *Letters on the Situation and Events in Turkey*, TTK Basımevi, Ankara, 1960.
- Ramsay, A. M., "A Roman Postal Service Under The Republic", *The Journal of Roman Studies*, Vol. 10, 1920.
- Sayar, M. H. , "Epigraphy and Historical-Geographical Research in Cilicia, 1994", *Research Results Meeting*, XIII/1, (1996): 55 - 75.
- Sayar, M., H., "Urbanisation in Ancient Cilicia", *Proceedings of the Turkish History Congress*, XII/I, (1999): 193 - 216.

- Sayar, M. H. - Ercan P., "Cilicia Surveys 2007", Research Results Meeting, XXVI, 1/, (2008): 75-85.
- Sbeinati, M., R., Darawcheh, R., Mouty, M., "The Historical Earthquakes Of Syria: An Analysis of Large and Moderate Earthquakes from 1365 B.C. to 1900 A.D.", *Annals of Geophysics*, Vol. 48: N. 3., 2005.
- Schaffer, F., *Petermann's Mitteilungen, Ergaenzungsheft*:141, 1903.
- Shaw, B. D., "Bandit Highlands and Lowlands Peace: The Mountains of Isauria-Cilicia *Journal Economic and Social History of the Orient*, XXXIII/2, (1990): 199 - 233.
- Sykes, M. *Dar al Islam*, trans. Yılmaz Tezkan, Kazan Matbaası, Ankara, 2000.
- Syme, R., "Observations on the Province of Cilicia", *Anatolian Studies Presented by W. H. Buckler* (Edited by W. M. Calder, J. Keil), (1939): 299 - 332.
- Tahbarer, B., *Asclepius Cult in Ancient Cilicia Coins*, Ç. Ü. Health Sciences Institute, Department of Deontology and History of Medicine, Unpublished Master's Thesis: Adana, 2005.
- Texier, C., *Asia Minor*, 2005, Ankara, 2002.
- Toroğlu, E., Alpaslan, Y., *Roads in the Historical Geography of Kahramanmaraş: Kahramanmaraş*, 2016
- Uhlig, H., *Silk Road, Ancient World Culture between China and Rome*, (Die Seidenstraße, Antike Weltkultur zwischen China und Roma, Translated By: Alev Kırımlı), Istanbul, 2006.
- Ünal, A. , "The History of Adana and Çukurova from the Stone Age of the Kizzuwatna Kingdom in Adana to the Fall of the Hittite Empire", *Myth to History, Adana from History to Today: Köprü Başı*, (Eds: S. Koz-E. Artun), Istanbul, 2000.
- Ünal, A. , *The Historical Geography of Çukurova in Ancient Times and the Political History of the Kingdom of Kizzuwatna (Adana)*", *Journal of Cukurova University Institute of Social Sciences*, vol. 15. 2006.
- Ünal, A., Girginer, K. S.: *Cilicia-Çukurova Historical Geography, History and Archaeology in Cilicia from the Early Ages to the Ottoman Period*, Istanbul. 2007.
- Ürün, Ş., "Convention on the Protection of the World Cultural and Natural Heritage: Natural Heritage Sites Application, Nomination and Evaluation Processes", *Unesco Turkey National Commission*, Ankara, 2016.
- Yalman/Yalgın, A., R.: *Cenupta Türkmen Oymakları*, Ministry of Culture Yay. Ankara. 1977.
- Wäfler, M.: "Zu Status und Lage von Tabāl", *Orientalia*, 52, (1983): 181-193.

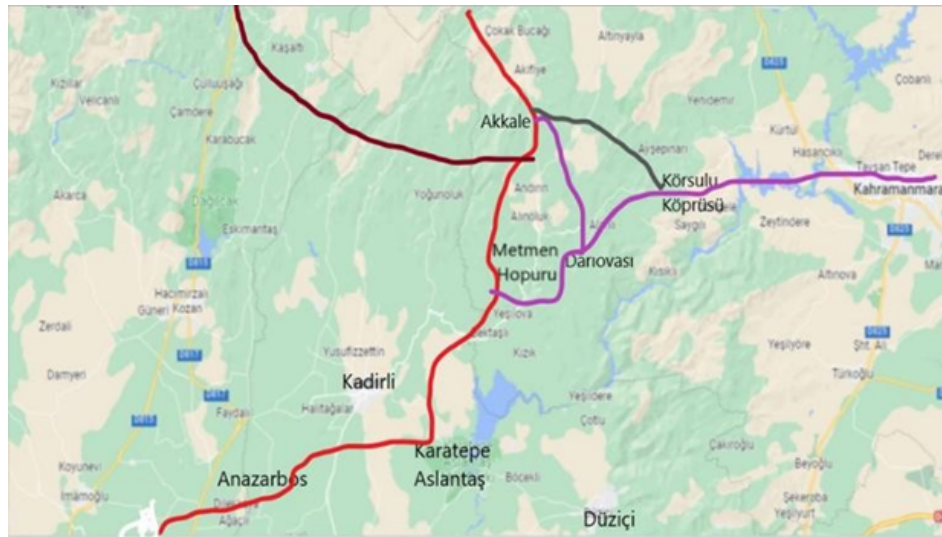
EKLER

(fig. 1) Anazarbos ve Anazarbos'un etki alanı içinde Andirın Başdoğan Mahallesi

(fig. 2) Andırın Başdoğan Mahallesi'nin dünyadaki yeri

(fig.3) Andırın Başdoğan Mahallesi'nden geçen muhtemel yollar

(fig.4) Metmen Hopuru'nun bulunduğu höyük

(fig.5) Büyükesik mezarındaki yerleşim alanı

(fig. 6) Kalecik Kalesi'nde duvar kalıntısı

fig. 7) Kalecik Kalesi'ndeki kalıntıların yeri

(fig. 8) Metmen Hopuru'nun nekropollerindeki kaçak kazılar

(fig. 9) Metmen Hopuru'ndaki kalıntılar

(fig. 10) Topbaşlar mevkiinde mezar

(fig. 11) Topbaşlar mevkiinde mezar girişı ve tavanı

STRUCTURED ABSTRACT

It is seen that cities and villages, which have logistic importance in terms of trade, and ancient settlements were established on the trade routes and the routes supporting them, starting from the Colonial Age at the beginning of the 2nd millennium BC, when complicated trade began, which developed the concepts of interregional import and export in the ancient times. The southern road, which is one of the main road routes, is the road that reaches Urfa from the Tigris, Habur, Balih valleys, and from here to Maraş by crossing the Euphrates River, and from there to Kaniş Karum via Göksun-Sarız-Pınarbaşı via Göksun-Sarız-Pınarbaşı with a difficult journey . This road is supported by the roads passing through the valley passages opened by the Ceyhan River where the Taurus Mountains and Anti-Taurus Mountains are knotted. The most important ancient road known in the upper basin of the Ceyhan River is the road that the local people call "Akyol" or "Ağyol" . Ağyol connects the merchants of Assyria and other countries in the Colonial Age, and the merchants and passengers using the "King's Road", the most important road in the ancient period, to the ports of the Eastern Mediterranean. The road networks branching from Ağyol to the east reach Mesopotamia and Northern Syria via Andırın and Maraş today, as in ancient times .

From the early periods of the Roman Empire, the most powerful administrative organization of Europe and Asia Minor, A.D. In the 1st century, commercial activities with Southeast Asia began to gain momentum. As a result of solving geographical problems for European administrators and traders, the value of Silk and Spice Routes began to be understood. The supply of raw materials and other commercial commodities, which are vital for Europe, has increased the value of the Silk Road and the sea and land routes that feed it. In the 1st century AD in Cilicia, one of the important regions of the Eastern Mediterranean, Anazarbos (Anavarza) City, which was rebuilt with a city plan and magnificently, on the old city by the Roman Emperor Augustus and the local king of the region, Tarkhondimotos, is the most important city centre feeding the Eastern Mediterranean Silk Road routes . Anazarbos became the largest city and trade fair and market center in the region, especially in the 4th and 7th centuries AD. Such growth of Anazarbos has prepared the environment for the development and proliferation of large and small settlements around it. Anazarbos is also close to Antioch (Antakya), the most important city of the Silk Road in the Eastern Mediterranean . The growth of Anazarbos and its being the center of the region have enabled the increase of settlements in the Andırın region and the safer and more sheltered road routes. A connection between Anazarbos and Antioch was made through the routes of Ağyol in the eastern direction from the Andırın region.

The aim of this study is to draw attention to the ancient settlements and ancient cities found in the Başdoğan Quarter of Andırın and its environs, which were not included in the field literature before, affected by the conditions in question, destroyed and on the verge of disappearance, as well as the ancient settlements and ancient cities found in the Sarıbiyıklı Hamlet in the Başdoğan Quarter is to show its connection and importance with the great and magnificent ancient cities established around it in various periods. In addition, the localization of the ancient cities, the locations of the castles mentioned by the Danuna King Asitawa(n)da-s in the Karatepe inscriptions, and the administrative area in the east and northeast of Tarkhondimotos, probably the local kingdom of the Roman period, can be determined. In addition, many ancient settlements and rich historical ruins have been seen around Metmen Hopuru, which is the most striking ancient settlement in Başdoğan Quarter with the surveys carried out. It is thought that this place was a settlement during the Roman period, as understood from the destroyed sarcophagi around the area known as Metmen Hopuru. In this context, firstly, the geographical features of the Andırın region were examined and the road routes were determined. The magnificent and large ancient cities that emerged in various periods of history in the region, which were commercial centers or administrative centers, were mentioned.